

Så återvinns ditt returpapper!

Har du någon gång funderat över vad som händer med de tidningar och pappersförpackningar som vi alla förväntas sortera och slänga på en återvinningsstation, i flerbostadshusets grovsoprum eller i ett flerfackskärl på villatomten? I den här artikeln redovisas hur det svenska returpapperssystemet är uppbyggt och vad som händer med det pappersmaterial som samlas in. (Bilder hämtade med tillstånd från papperskretsen.se)

Producentansvaret

Sedan år 1994 har svensk returpappershantering reglerats av flera olika förordningar, dvs regelverk som beslutas av regeringen. Förordningen som kom 1994, innebar att de producenter som släpper ut förpackningar och tidningar på den svenska marknaden fick ansvar för att organisera och finansiera en lösning för att återvinna förpackningar som når Sveriges idag ca 4,7 miljoner hushåll, dvs privatbostäder. Naturvårdsverket är den myndighet som ansvarar för årlig mätning och uppföljning av de mål som är satta för återvinningsgraden. Även produkter tryckta på tidningspapper – dagstidningar, veckotidningar, reklam och kataloger räknas som en förpackning. Fem förpackningstyper har mellan 1994 och 2021 samlas in enligt ungefär samma regelverk:

- plastförpackningar
- metallförpackningar
- glasflaskor
- produkter tryckta på tidningspapper
- pappersförpackningar för mat och wellpapp

Förpackningar och tidningspapper som hamnar hos verksamheter, dvs företag och organisationer, t.ex. den lokala ICA-butiken, styrs av andra regelverk som inte tas upp i denna artikel.

"Rena returtidningar har ett mycket högre återvinningsvärde - därför finns det särskilda tidningsbehållare för att hålla tidningsströmmen ren."

Dagstidningspapper görs av restprodukter

Papperet i dagstidningar är en mycket enkel produkt som - förutom att tillverkas av returpapper - görs av långfibriga restprodukter från skogsbruket – gallringsved som tas till vara när skogsägarna successivt gallrar ut skogsbeståndet efter ungefär 20 respektive 40 år. Vid varje gallring får de mest livskraftiga träden stå kvar i skogen och vid slutavverkning blir 2/3 sågat trävirke och den tunnare toppen eller 1/3 av trädet går till bränsle eller i bästa fall till pappersfiber. I Sverige görs tidningspapper till allra största delen

av gran – ett trädslag med långa fibrer som är väl lämpat för just tidningspapper.

Materialutbytet vid tillverkning av tidningspapper, så kallat trähaltigt tryckpapper är mycket högt - ca 96 % av den ved som stoppas in, blir till pappersmassa som kan utnyttjas i pappersmaskinen. Tidningspapperet består till allra största delen av malda granfibrer blandat med vatten. Pappersmassan sprutas ut på en duk (*vira*) innan den valsas, torkas och rullas upp på pappersrullar.

Söder om norra barrskogsbältet dvs söder om de stora skogsområden i Norden, Ryssland och Kanada, saknas i regel långfibriga trädslag som är lämpade för pappers-tillverkning. Det innebär att pappersbruk i övriga världen har byggt sin tillverkningsstrategi på insamling och återvinning av returpapper. Det samlas in och återanvänds ca 8 miljoner ton returpapper från tidningar i Europa idag. Returfibern kan återanvändas 6-8 gånger. Om returfibern blir för svag måste man tillsätta nytillverkad pappersmassa med långa pappersfibrer för att tidningspapperet ska bli tillräckligt starkt. Pappersfiber blir alltså kortare för varje gång den återvinns.

Returtidningarnas användningsområden

Till slut är pappersfibern för kort för tidningspapper. Då finns det många andra användningsområden - hygienpapper, äggkartonger, isolering, och wellpapp är exempel på material som kan tillverkas av returfiber från tidningar.

Pappersförpackningar som ska användas för livsmedel kan inte göras av returtidningar. Det beror på att eventuella rester av mineraloljor från tryckfärgerna kan påverka livsmedlen. För att kunna nyttja returtidningarna krävs en så kallad *de-inking process* för att avlägsna den mineraloljebaserade trycksvärtan innan nytt tidnings- eller hygienpapper kan tillverkas.

När pappersfibern blir ännu kortare och oanvändbar för att tillverka nya produkter används den för energiutvinning och bränns i industrivärmeanläggningar.

Tidningsåtervinning i ett historiskt perspektiv

Just tidningar har samlats in under mer än 70 år i Sverige. Redan efter andra världskriget började insamlingen organiseras på frivillig basis. För landets tidningspappersbruk var det både miljönytta och bra ekonomi att återanvända gamla tidningar vid tillverkning av tidningspapper.

Tidningarna hämtades regelbundet utanför många av landets villor och flerbostadshus och kördes sedan till pappersbruken där särskilda returpappersanläggningar byggdes upp.

FTI - Förpacknings- och Tidningsinsamlingen

Det fanns flera orsaker till beslutet om att införa producentansvar för förpackningar och tidningspapper år 1994. Dels hade brandmyndigheterna varit missnöjda med att papperskassar placerades i trappuppgångar och utanför portar, vilket ansågs utgöra en stor brandrisk. En stor del pappers- och plastförpackningar samt metall slängdes ofta i hushållssoporna och bidrog inte till något kretslopp. Glas var ett undantag som tidigt hade ett pantsystem liknande det som idag finns för PET-flaskor.

För att möta de nya hårdare regelverken 1994, bildades Förpackningsinsamlingen som 2005 blev FTI – Förpacknings- och Tidningsinsamlingen. FTI ägs av olika företrädare för skogsindustrin, förpackningsindustrin samt handeln och ska underlätta för respektive förpackningsbransch att nå upp till kraven i gällande förpackningsföreskrifter.

Idag har FTI drygt 5000 återvinningsstationer, ÅVS:er, i landet. Etablering av varje återvinningsstation måste ske i samråd med någon av landets 290 kommuner och förutsätter att FTI får tillgång till mark, bygglov etc. Några få kommuner har valt att inte släppa in FTI utan får själva organisera insamlingen av förpackningar och tidningar.

På varje ÅVS finns ett eller flera kärl där kommuninvånarna kostnadsfritt kan lämna in sitt förpackningsmaterial. Insamlingskostnaderna hamnar hos respektive förpackningsbransch och finansieras via avgifter, inbakade i priset för produkterna ute i handeln.

Vad händer med insamlade tidningar och förpackningar?

När en tidningspappersbehållare är full töms innehållet på en lastbil som samlar in returtidningar från många ÅVS:er. Lastbilen körs till en depå där den töms och innehållet sorteras. Wellpapp, plast och annat som inte hör hemma i returen sorteras bort och det kvarvarande innehållet pressas samman i stora pappersbalar. Balarna transporteras sedan vidare till de pappersbruk i Sverige som använder returtidningar i sin process – till nytt tidningspapper eller för tillverkning av hygienpapper (toa- eller hushållspapper). En viss volym exporteras.

Pappersförpackningar och wellpapp går i ett eget flöde från ÅVS:erna. Rena returtidningar har ett mycket högre återvinningsvärde - därför finns särskilda tidningsbehållare för att hålla tidningsströmmen ren. Sverige är ett av få länder som inte blandar returtidningar och andra pappersförpackningar, så kallad allpappsinsamling, och svenskt returtidningspapper är därför mycket eftertraktat och kan ofta användas direkt i pappersbrukens processer med ett högt utbyte.

Returtidningar – en handelsvara

Av alla förpackningsslag som samlas in så är tidningspapperet kanske det mest eftertraktade. För att Europa ska kunna förses med wellpapp, hygienpapper och tidningar etc krävs att miljontals ton returtidningar samlas in i Europa varje år. Påfyllningen av färskfiber i systemet måste ske från länderna i norra barrskogsbältet. Returpapper är därför en råvara som handlas på råvarubörser och vars värde varierar över tid på samma sätt som t ex stål. Returpapperet kan periodvis ha ett högt värde. Just nu är det stor brist på returtidningar i Europa. E-handelsboomen driver upp efterfrågan på wellpapp i kombination med det minskade papperstidningsläsandet.

Framtida tidningsvolym och insamlingsansvar

När Apple presenterade den första läsplattan – iPad – uppgick den insamlade returpappersvolymen i Sverige till ca 500 000 ton per år. Nu, knappt 15 år senare är volymerna i Sverige ca 125 000 ton eller ca 25 % av volymen innan bredbandsutbyggnad och läsplattor på allvar började förändra medielandskapet. Returpappersflödet är på väg att sina.

För miljöns och kretsloppets skull har tidningar återvunnits i över 70 år och frågan är hur världens försörjning av wellpapp, förpackningar och hygienpapper ska hantera den minskande volymen papperstidningar till följd av digitaliseringen? En central komponent i kretsloppet är på väg att försvinna. Skogen är fortfarande full av långfibrig ved med i vilken form när fibrerna länderna söder om norra barrskogsbältet i framtiden?

Ett tecken på att returpapperet minskar i betydelse är att regeringen i december 2020 beslutade att avskaffa producentansvaret för returtidningar och låta kommunerna ta över ansvaret för insamlingen från 1 januari 2022. Hur kommunerna ska hantera detta utökade ansvar utreds just nu för fullt i landets 290 kommuner. Klart är dock att det blir ett fortsatt krav på kommunerna att säkerställa att tidningarna återvinns på samma sätt som idag men med en minskande volym.

Av Johan Stenberg

Vd för Stetech Development AB,
docent i grafisk teknik

